

КОЈ

(НЕ)МОЖЕ

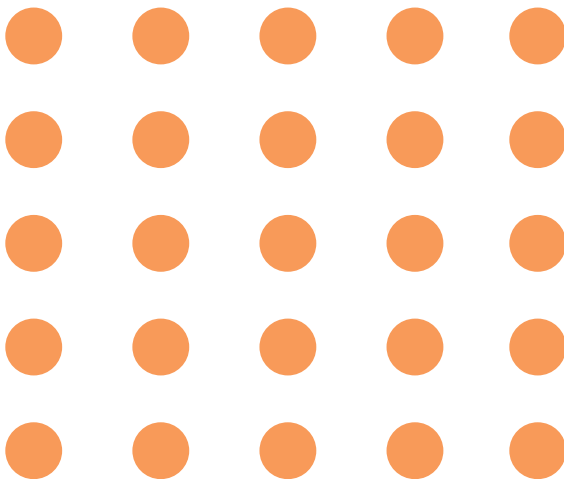
ДА ПРИЈАВИ

НАСИЛСТВО?

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

КОЈ
(НЕ)МОЖЕ
ДА ПРИЈАВИ
НАСИЛСТВО?

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

КОЈ (НЕ)МОЖЕ ДА ПРИЈАВИ НАСИЛСТВО?

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

Издавач:

Хелсиншки комитет за човекови права Скопје

Графички дизајн и печатење:

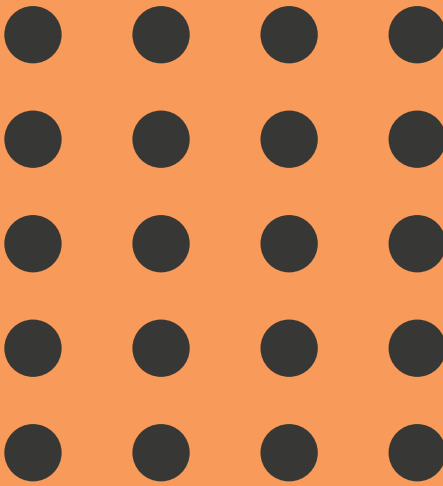
Релатив

Скопје, 2022

Грантот е обезбеден од страна на Балканската фондација за демократија, проект на Германскиот Маршалов фонд на Соединетите Американски Држави и Норвешкото Министерство за надворешни работи.

Мислењата изразени во оваа публикација не ги одразуваат секогаш мислењата на Норвешкото Министерство за надворешни работи, Балканската фондација за демократија, Германскиот Маршалов фонд на Соединетите Американски Држави или на нивните партнери.

СОДРЖИНА

6	ВОВЕД	<hr/>
8	МЕТОДОЛОГИЈА	<hr/>
9	АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ	
10	Анализа на содржина	
16	Интервјуа	
22	Студии на случај	<hr/>
28	ЗАКЛУЧОЦИ	<hr/>
30	ПРЕПОРАКИ	<hr/>
33	БИБЛИОГРАФИЈА	

ВОВЕД

Република Северна Македонија во моментов располага со новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство кој почна да се применува од 6 мај 2021 година.¹ Со Законот беа воведени нови форми на насилство и нови принципи при постапување со жртвите на насилство, како должното внимание, меѓусебната координација на институциите и организациите, забраната за виктимизација итн. Според Законот, секое физичко лице кое има сознание за постоење на родово базирано насилство врз жени и семејно насилство е должно да пријави до полициска станица, центар за социјална работа, јавно обвинителство, здружение или С.О.С. линија. Надлежните институции се должни да постапат и по анонимна пријава, а одговорното лице и раководното лице од институцијата кои вршат дејност од областа на социјалната и детската заштита, вработувањето, внатрешните работи, здравството и образованието, се должни да пријават сознание за постоење на родово базирано насилство врз жените и семејно насилство до полициска станица или центар за социјална работа.

Досегашните истражувања упатуваат на тоа дека жртвите не го пријавуваат родовото базирано насилство што претставува еден од најсериозните проблеми во оваа област.

Доколку стапката на пријавување на случаите на насилство се движи околу 14 % во Европа, во Северна Македонија само 2 % од жените кои доживеале насилство го пријавиле тоа кај надлежните институции.² Се проценува дека ниската стапка на пријавеното насилство е најчесто резултат на недовербата во институциите, некажнувањето на насилниците, несензибилизираноста на службените лица кои постапуваат во случаите на насилство, но и стравот и срамот, па дури и неприпознавањето на насилството од страна на самите жртви. И извештаите на Хелсиншкиот комитет за човекови права говорат за непостапувањето на институциите, конкретно Министерството за внатрешни работи и Основното јавно обвинителство, кои засилено со двојната виктимизација од јавноста дека жртвите се сами виновни, дополнително ги обесхрабрува девојките и жените да пријавуваат насилство.³ Според најновата анализа на фемицидите во земјава,

1 Собрание на Република Северна Македонија. (2021). Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство.
 2 ОБСЕ. (2019) Истражување спроведено од ОБСЕ за насилството врз жените во Северна Македонија: Благосостојбата и безбедноста на жените. Достапно на: https://www.osce.org/files/f/documents/5/4/424409_0.pdf
 3 Види повеќе на: <https://mhc.org.mk/godishni-izveshtai-za-sostojbata-so-chovekovite-prava/>

во повеќе од 80 % од случаите, иако постоело насилство за кое подоцна во постапката сведочеле и блиски роднини на жртвата, ниту една од убиените жени не го пријавила насилството во надлежните институции.⁴

Фокусот на овој документ за јавни политики е давање одговор на прашањето како *нејосitivityвањето на надлежните институции влијае на (не)пријавување на насилството*, притоа анализирајќи го проблемот преку неколку аспекти:

- **Користење на можноста за пријавување од трето лице, вклучително и анонимно пријавување;**
- **Последиците од непостапувањето на надлежните институции откако ќе добијат пријава за насилство и**
- **Пријавување од страна на надлежни институции по добиено сознание.**

Преку анализа на наведените аспекти, овој документ дава неколку можни решенија за зголемување на стапката на пријавување насилство преку конкретни насоки и препораки за креирање мерки и политики за надминување на постоечките бариери.

4 Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“. (2021). *Анализа на случаи на феминициди 2017–2020 година*. УНДП. Достапно на: https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/12/Femicid_14_MK.pdf

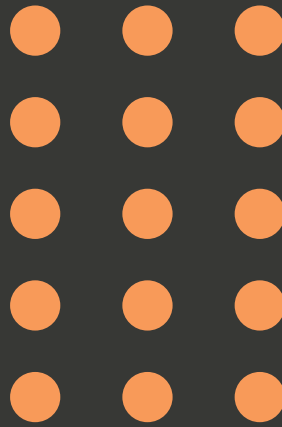

МЕТОДОЛОГИЈА

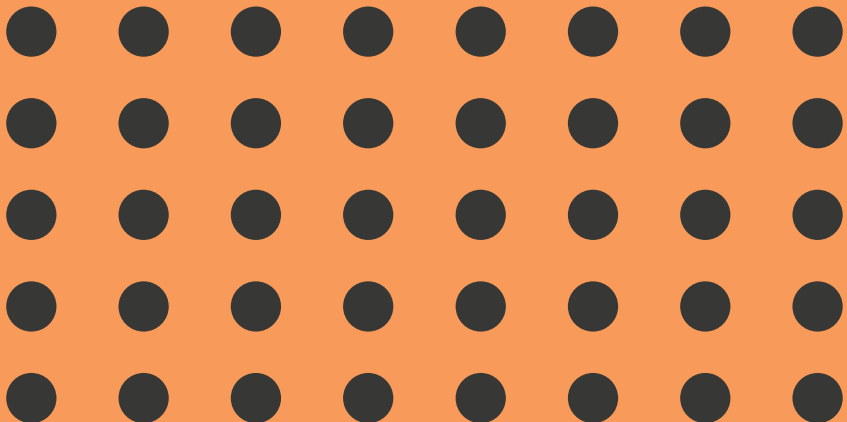
За анализа на влијанието што непостапувањето на надлежните институции го има врз (не)пријавување на насилството, документот користи методологија што се состои од примена на квалитативна анализа на примарни и секундарни податоци, прибирани преку примена на неколку истражувачки инструменти:

1. Анализа на содржина на:
 - » меѓународна легислатива;
 - » национална легислатива;
 - » истражувања, извештаи, публикации;
 - » одговори на барања за пристап до информации од јавен карактер.
2. Интервјуа и писмени прашалници со релевантни чинители – примарните податоци на истражувањето се прибрани преку спроведување длабински интервјуа со три адвокати кои работат во областа на родово базирано и семејно насилство, три претставници на граѓански здруженија што работат директно со жртви на родово базирано и семејно насилство и едно граѓанско здружение кое работи истражувачка дејност во областа. Интервјуата се спроведени лично со испитаниците или во пишана форма. Прашањата поставени на интервјуираните претставници беа од отворен тип и испитаниците имаа можност да одговараат описно, со цел резултатот на истражувачките интервјуа да ја покаже нивната перспектива што избилува со детали. За целите на ова истражување, во главниот текст се издвоени само најсоодветните податоци.
3. Студии на случај – разработени се случаи на родово базирано и семејно насилство со фокус на различни аспекти на (не)постапување на релевантните институции.
Притоа, анализата опфати три случаи и тоа:
 - Случај на непостапување по пријава од страна на роднини/ пријатели/соседи на жртва на родово базирано насилство;
 - Случај на непостапување по пријава од страна на правен застапник односно адвокат кој застапува жртва на родово базирано насилство и
 - Случај на непостапување по пријава од страна на граѓанско здружение што работи во областа на превенција и заштита од родово базирано и семејно насилство.

АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ

Анализа на содржина

ПРАВНА РЕГУЛАТИВА

Признавањето и правното регулирање на концептот на насилство врз жените како форма на дискриминација и повреда на човековите права, за првпат се случува во 90-тите години на минатиот век. Со усвојувањето на Општата препорака број 19,⁵ Комитетот за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените го поставува родово базираното насилство како форма на родова дискриминација и го поврзува остварувањето на родовата еднаквост со искоренување на насилството врз жените. На регионално ниво, Советот на Европа во 2011 година ја отвори за ратификација⁶ Конвенцијата за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство (Истанбулска конвенција).⁷ Оваа конвенција како дел од системот меѓународни инструменти⁸ за стратешко и ефективно справување со насилството врз жените, ја носи меѓународната правна рамка чекор понапред со воспоставување на правно обврзувачка дефиниција на насилството врз жените како *Џовреда на човековите права и форма на дискриминација врз жениите*.⁹ Ова значи дека државите се одговорни за секое несоодветно постапување во случај на насилство врз жените.

Истанбулската конвенција претставува сеопфатен правно обврзувачки инструмент што се темели на четири постулати: спречување на насилството, заштита на жрвите, гонење на сторителите и усвојување и применување интегрирани политики. Конвенцијата повикува да се вклучат сите релевантни државни чинители и даватели на услуги, чија цел е координарана борба против насилството врз жените и семејното насилство. Ова е Конвенција што ги опфаќа сите жени и девојчиња, од каква било позадина, без разлика на нивната возраст, раса, религија, социјално потекло, статус на мигрант или сексуална ориентација. Понатаму, Конвенцијата препознава дека одредени групи жени и девојки се наоѓаат под поголем ризик од насилство и државите мора да обезбедат доследно почитување на нивните

5 Комитет за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените. (1992). Општа препорака број 19.
6 Со оглед на тоа што насилството врз жените е глобален феномен, Истанбулската конвенција не е ограничена на одредена географска област. Откако Конвенцијата стапи на сила, таа е отворена за пристапување од страна на која било држава во светот. Во моментов 35 држави ја имаат ратификувано Конвенцијата, а осум од нив се држави што не се наоѓаат на територијата на Европа. Види повеќе на: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=210>.
7 Совет на Европа. (2011). Конвенција за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство.
8 Овој систем на меѓународни инструменти, покрај Истанбулската конвенција, го сочинуваат и Интер-американската конвенција за спречување, казнување и искоренување на насилството врз жените (1994) и Протоколот кон Африканската повелба за човекови права и правата на жените во Африка (2003).
9 Член 3 од Истанбулската конвенција.

специфични потреби. Државите имаат можност да ги применуваат одредбите на Конвенцијата и на останатите жртви на семејно насилство, како што се мажите, децата и старите лица.

Надоврзувајќи се на судската пракса на Европскиот суд за човекови права, Конвенцијата го инкорпорира *принципот на должно внимание*. Овој принцип е дефиниран како обврска на државите да спречуваат, да истражуваат, да казнуваат и да обезбедат репарација за актите на насилство.¹⁰ Покрај за време на постапувањето во случаи на насилство врз жените, државите се должни доследно да го применуваат принципот на должно внимание многу порано – во моментот на пријавување на насилството. Па така, Истанбулската конвенција им наложува на државите обврска да го охрабрат секое лице-сведок на извршување акти на насилство или кое има разумен основ да се сомнева дека може да дојде до извршување на таков акт или, пак, дека може да се очекуваат понатамошни акти на насилство, да го пријави тоа до надлежните организации или органи.¹¹ Дополнително, Конвенцијата ги задолжува државите да гарантираат дека правилата за доверливост кои ги налага внатрешното право врз одредени професионалци не претставуваат пречка тие да пријават до надлежните организации или органи, доколку се сомневаат дека бил извршен сериозен акт на насилство и понатамошни акти на насилство може да се очекуваат.¹²

Иако Истанбулската конвенција е моќен меѓународен стандард за справување со насилството врз жените, таа сепак не е цел сама по себе. Конвенцијата претставува повик за дејствување и ги насочува државите и останатите чинители во тој процес. Токму затоа, по ратификувањето на Конвенцијата од страна на Северна Македонија и нејзиното стапување во сила, беше донесен Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство.¹³ Па така, Законот предвидува дека секое физичко лице кое има сознание дека постои родово базирано насилство врз жени и семејно насилство е должно да пријави до полициска станица, центар за социјална работа, јавно обвинителство, здружение или С.О.С. линија.¹⁴ Надлежните институции се должни да постапат и по анонимна пријава¹⁵ што значи дека кое било лице може да пријави сознание за родово базирано насилство и телефонски, односно, не мора да го направи тоа лично во институцијата. Понатаму, и одговорното лице и раководното лице од институцијата кои вршат дејност

10 Член 5 став 2.

11 Член 27.

12 Член 28.

13 Собрание на Република Северна Македонија. (2021). Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство.

14 Член 40 став 1 од Законот.

15 Член 40 став 2.

од областа на социјалната и детската заштита, вработувањето, внатрешните работи, здравството и образованието, се должни да пријават сознание дека постои родово базирано насилство врз жени и семејно насилство до полициска станица или центар за социјална работа.¹⁶ Ова значи дека секој работодавач, воспитувач во градинка, полициски службеник, здравствен или просветен работник има обврска да пријави сознание за родово базирано насилство. Дополнително, таква обврска е предвидена и за секое одговорно и раководно лице во правно лице,¹⁷ синдикатите¹⁸ и останатите здруженија на граѓани.¹⁹

ИСТРАЖУВАЊА ВО ОБЛАСТА

Донесувањето на законски решенија е само првиот чекор кон системски промени во решавање на проблемот со родово базираното насилство. На каков начин ќе се имплементираат, односно дали жртвите на овој вид на насилство ќе бидат заштитени, ќе зависи од примарните институции кои имаат задача да постапуваат по ваквите пријави, а особено центрите за социјална работа, Министерството за внатрешни работи, Основното јавно обвинителство итн.²⁰ Имајќи предвид дека токму имплементацијата на законските одредби во пракса сè уште претставува еден од најсериозните недостатоци во обезбедувањето соодветна заштита на жртвите на родово базирано насилство, останува отворено прашањето колку се тие применливи во пракса и колку навистина се во прилог на жртвите.

Во април 2022 година Платформата за родова еднаквост поднесе *Извештај во сенка за имплементацијата на Конвенцијата на Советите на Европа за превенција и борба против насилството врз жени и семејното насилство во Северна Македонија*²¹ до ГРЕВИО комитетот, кој е прв ваков извештај од ратификувањето на Истанбулската конвенција од страна на земјата. Извештајот уште еднаш ја потврди длабоката вкоренетост и опстојување на родово базираното и семејното насилство во македонското општество и покрај децении поминати од прогласување на еднаквоста меѓу жените и мажите и признавање на правата на жените според националното законодавство. Гледајќи наназад, сеприсутноста на родово базираното насилство во земјата може да се лоцира во долгата законодавна неактивност на државата

16 Член 41 став 1.

17 Член 41 став 2.

18 Член 25.

19 Член 24.

20 Хелсиншки комитет за човекови права Скопје. (2022) Годишен извештај за човековите права во Република Северна Македонија за 2021 година.

21 Платформа за родова еднаквост. (2022) Shadow Report on the Implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence in North Macedonia. Достапно на: http://rodovaplatforma.mk/wp-content/uploads/2022/06/Shadow-report-GREVI0-2022-Gender-Equality-Platform_April-20221.pdf

во оваа област, имајќи предвид дека за постоење на национална правна рамка за родово базирано и семејно насилство, можеме да зборуваме само по ратификацијата на Истанбулската конвенција и усвојувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство во 2021 година.²²

Родово базираното насилство е прилично распространет феномен во македонското општество, а за тоа придонесува и перцепцијата за насилството како вообичаена појава во нашата средина, односно неговото нормализирање, како и неговото лоцирање исклучиво во сферата на домот, односно приватното. Па така, според последните истражувања, речиси половина од жените сметаат дека семејното насилство е приватна работа, а три од десет сметаат дека жртвите ги преувеличуваат тврдењата за малтетирање или силување.²³ Токму таа нормализација и прифатеност на насилството придонесува насилството да не биде пријавено.

Несомнено еден од најсериозните проблеми е непријавувањето на насилството од страна на жртвите што во Северна Македонија е само 2 % од жените кои доживеале насилство, пред сè поради срам, финансиски причини, недостиг на информации, недоволно познавање на она што се смета за насилство, стравот од реперкусии,²⁴ како и недовербата во институциите, односно недоволната сензибилизираност на службените лица што постапуваат во случаите на насилство. Во овој контекст, една од клучните работи е што со новото законско решение од 2021 година за првпат се воведува принципот на постапување со должно внимание на интересите и потребите на жртвата од страна на институциите при преземањето мерки за превенција и заштита од родово базирано насилство.²⁵

За тоа дека насилството не се пријавува говорат и податоците од анализата на фемцидите, каде во повеќе од 80 % од случаите, иако постоело насилство за кое подоцна во постапката сведочеле и блиски роднини на жртвата, ниту една од убиените жени не го пријавила во надлежните институции насилството што го преживувала, при што поголемиот дел од убиените жени биле изложени на повеќе од една форма на родово базирано насилство, а дел од нив добивале и закани за убиство.²⁶

22 Платформа за родова еднаквост. (2022) Shadow Report on the Implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence in North Macedonia. Достапно на: http://rodovaplatforma.mk/wp-content/uploads/2022/06/Shadow-report-GREVI0-2022-Gender-Equality-Platform_April-20221.pdf

23 ОБСЕ. (2019) Истражување спроведено од ОБСЕ за насилството врз жените во Северна Македонија: Благосостојбата и безбедноста на жените. Достапно на: https://www.osce.org/files/f/documents/5/4/424409_0.pdf

24 Ibid.

25 Хелсиншки комитет за човекови права (Јануари, 2021) Новиот закон да донесе и реално подобрување во животот на жените. Достапно на: <https://mhc.org.mk/news/noviot-zakon-da-donese-i-realno-podobruvanje-vo-zivotot-na-zhenite/>

26 Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство, „Глас против насилство“. (2021) Анализа на случаи на фемциди 2017–2020 година. УНДП. Достапно на: https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/12/Femicid_14_MK.pdf

Една од најранливите групи на родово базирано насилство се несомнено лицата со попреченост, а еден од главните заклучоци на истражувањето за родово базирано насилство врз жени и девојки со попреченост е дека тие немаат доверба во институциите и ретко пријавуваат. Оние жени кои имаат искуство со пријавување, сметаат дека кога жена со попреченост пријавува насилство, тоа не се гледа како сериозно поради стереотипите и предрасудите затоа што се мисли дека лицето не може да препознае што е насилство.²⁷ Според жртвите со попреченост кои го пријавиле насилството, вработените во институциите каде што пријавиле најчесто не се запознаени како треба да реагираат при пријава на насилство од страна на лице со попреченост, имаат тешкотии во комуникацијата (за глувите жени особено е проблем што нема толкувач), а по интервенциите на полицијата во случаите на физичко насилство, случајот не се решил и насилството продолжувало со ист интензитет или уште полошо, по неколку дена.²⁸

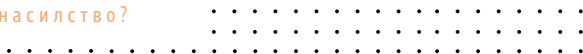
Значајна пречка за да се охрабрат жртвите да пријават насилство е и неефикасноста на судските постапки. Спроведената анализа од страна на Коалицијата *Ситџе за правично судење* укажува на фактот дека овој облик на криминалитет е генерално непријавен и неоткриен и за истиот има голема темна бројка, односно дека за овие кривични дела се водат мал број на кривични постапки.²⁹ Дополнително, третманот на сторителите на овие кривични дела по завршувањето на кривичната постапка и издржувањето на санкцијата, како и самата блага казнена политика на македонските судови, се значаен инхибирачки фактор кај жртвите на семејното насилство во поглед на пријавувањето на овие кривични дела до надлежните органи.³⁰

27 Кочоска, Е. и Димитровска, Н. (2022) Истражувачки извештај: Превенција на родово базирано насилство врз жени и девојки со попреченост. ОБСЕ Мисија во Скопје. Достапно на: https://www.osce.org/files/f/documents/5/d/513253_0.pdf

28 Ibid.

29 Коалиција Ситџе за правично судење. (2019) Анализа на податоците од набљудуваните судските постапки за предмети од семејно насилство во 2019 година. Достапно на: <https://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2019/12/OSCE-2019-SN-MKD-ENG-ALB.pdf>

30 Ibid.

ВЛИЈАНИЕТО НА КОВИД-19 ВРЗ ПРИЈАВУВАЊЕ НА НАСИЛСТВОТО

Веројатно еден од најголемите предизвици кои влијаеа на зачестеноста на родово базираното насилство на глобално ниво, но уште повеќе на неговото пријавување во надлежните институции, беше наметнат со пандемијата на вирусот Ковид-19. Уште на самиот почеток на пандемијата, Светската здравствена организација, но и други меѓународни и локални граѓански организации, предупредија на ризикот од зголемување на семејното насилство во услови на криза, како самата пандемија.³¹ Рестриктивните мерки кои секојдневно се усвојуваа од страна на Владата на Република Северна Македонија од почетокот на пандемијата, претставуваа сериозен фактор за зголемување на ризикот од насилничко однесување во домот, имајќи предвид дека препораките за самоизолација претставуваа еден од најефикасните начини на превенција. И покрај тоа што поголем дел од сервисите за пријавување семејно насилство беа во функција, како Националната бесплатна мобилна СОС линија за жртви на семејно насилство, центрите за социјална работа беа функционални со скратено работно време и работа од дома, што значи дека тие обезбедија само телефонско советување.³² Дополнително, со мерките беше отежната и можноста за физичко пријавување на случаите, кои подоцна беа променети во корист на жртвите на насилство. И покрај свеста за ризиците од зголемување на насилството во овој период, сепак државата не успеа навремено да имплементира никакви креативни решенија за превенција од насилство, ниту, пак, за олеснување на процесот на пријавување.³³ Во Северна Македонија беше забележан пораст на пријавите на семејно насилство, особено по завршување на вонредната состојба и намалување на мерките за забрана за движење.³⁴

31 Јовановска, Б. (2020) Пандемија во сенка. Достапно на: <https://meduza.mk/fem-101/pandemi%20d1%98a-vo-senka/>

32 Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“. (2020) Справување со насилство врз жените и семејно насилство во Западен Балкан за време и по здравствената криза со КОВИД-19: Препораки до Влади, донатори и граѓански организации. Достапно на: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/09/Spravuvane-so-nasilstvo-vrz-zheni-i-semejno-nasilstvo-za-vreme-na-KOVID-19.pdf>

33 Хелсиншки комитет за човекови права Скопје. (2021) Годишен извештај за човековите права во Република Северна Македонија за 2020 година. Достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/08/izvestaj-mkd.pdf>

34 Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“. (2021) Анализа на случаи на феминициди 2017–2020 година. УНДП. Достапно на: https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/12/Fem-icid_14_MK.pdf

Интервјуа со релевантни чинители

Кога станува збор за законската регулатива во оваа област, генерален заклучок е дека имаме солидни законски решенија, а бариерите со кои жртвите се соочуваат произлегуваат при имплементацијата на законите, односно праксата при несоодветно постапување или непостапување на институциите со жртвите на родово базирано и семејно насилство. И покрај донесувањето на новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство, сè уште не се усвоени сите подзаконски акти и оперативни процедури неопходни за негова успешна имплементација.³⁵

Практиката на интервјуираните чинители укажува на несоодветна примена на Законот од страна на центрите за социјална работа, што придонесува за пропусти при преземање одредени дејствија во насока на помош на жртвите, особено во случаите на акутно насилство. Истовремено, се забележува и недоволна информираност кај полициските службеници за законските одредби, како и за начинот на постапување според нив.

Полициските службеници во полициска станица Карпош не беа информирани дека семејно насилство е и доколку доаѓа од блиско лице, вонбрачен партнер или поранешен партнер и на жената која пријавила насилство од страна на поранешен сопруг ѝ жалеле дека не може да се подведе под семејно насилство бидејќи истите се разведени шест години. Нејзината пријава ја водат како поплака која подоцна не може да се користи во центар за социјална работа за изрекување привремени мерки за заштита.³⁶

Најголем дел од интервјуираните сметаат дека граѓаните генерално сè уште се недоволно информирани за тоа како, ниту пак каде да пријават насилство. Дури и во случаи кога знаат дека треба да пријават во полиција, не знаат на кое друго место да се обратат, како на пример центрите за социјална работа, додека пак многу често одбегнуваат да пријават кај адвокат мислејќи дека за тоа ќе треба да платат многу пари.³⁷

И покрај тоа што сметаат дека се зголемува бројот на жените што знаат каде и на кој начин да пријават насилство, пред сè во урбаните средини, сепак според интервјуираните испитаници, поголемиот број на жени жртви на некоја форма

35 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

36 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

37 Интервју со адвокатка.

на насилство, најголема поддршка сè уште наоѓаат во граѓанските организации кои работат на оваа проблематика и кои нудат бесплатна правна помош. Така, на пример, во помалите општини каде функционираат граѓански организации кои се занимаваат со оваа проблематика, граѓаните се многу подобро запознаени со начините и надлежните институции каде можат да го пријават насилството.³⁸

Интервјуираните чинители ги лоцираат причините за непријавување на насилството иницијално во високиот степен на недоверба во надлежните институции. Во овој контекст, голем број на случаи кои биле пријавени во полициска станица завршуваат како поплаки и не се преземаат понатамошни мерки за процесирање; од друга страна, пак, центрите за социјална работа придонесуваат оваа недоверба да се зголеми со оглед на недоволното време кои професионалците им го посветуваат на жртвите, особено при проценката на ризикот.³⁹ Според едно граѓанско здружение, причина која ги ограничува центрите за социјална работа во постапувањето по анонимните пријави е преголемиот обем на работа, односно немањето доволно човечки ресурси, како и посебни тимови за постапување во итни случаи.

Дополнително, некои дела воопшто не се инкриминирани, па оттука и нема санкција за сторителите на овие дела, а за оние дела каде е предвидена квалификаторна околност на основното дело што е извршено при семејното насилство, судските одлуки во однос на видот и висината на санкцијата се многу благи.⁴⁰

Гледајќи преку медиумите како завршуваат судските предмети, граѓаните немаат доверба во судството и гледаат на овие постапки како еден лавиринт од кој нема излез, освен доколку немаат врски.⁴¹

Како резултат на тоа, жртвите се дополнително демотивирани да го пријават насилството и да го водат целокупниот процес во кој најчесто се соочуваат со (повеќекратна) виктимизација, додека богатата казнена политика за овој вид дела го охрабрува сторителот да го повтори насилството.

Во меѓувреме, сè поприсутна станува поддршката на жртви на насилство преку социјалните медиуми, како на пример групи за поддршка на Фејсбук, каде неретко жените жртви кои имале пријавено во некоја од надлежните институции, ги споделуваат своите (негативни) искуства што придонесува за зголемување на недовербата во надлежните институции и обесхрабрување на жртвите, но и на потенцијалните пријавители.

38 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

39 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

40 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

41 Интервју со адвокатка.

Приватноста на насилството сè уште претставува ограничувачки фактор за да се пријави од страна на трети лица, дури и кога станува збор за анонимно пријавување. Граѓаните, и покрај својата законска обврска, сè уште не чувствуваат морална должност за пријавување насилство, притоа не сакајќи да се мешаат во приватните работи на своите пријатели, соседи, роднини и други.

Сите испитаници се едногласни во ставот дека институциите многу ретко постапуваат по пријава од страна на трети лица, особено по анонимна пријава, иако имаат законска обврска да постапат.

Иако полицијата е должна да постапи по анонимна пријава, таа не го прави тоа со образложение дека нема доволно податоци за да можат инспекторите за семејно насилство да излезат на терен.⁴²

Честопати институциите не ги сфаќаат пријавителите сериозно и се сомневаат дека станува збор за лажно пријавување. Па така, неретки се и случаите во кои пријавителите биле казнувани за лажно пријавување, само затоа што не се наоѓале на местото на настанот или, пак, поради бавното реагирање на полициските службеници (некогаш и по неколку часа од пријавувањето), во меѓувреме дошло до промена на состојбата.

Потребно е итно дејствување на полицијата по овие пријави бидејќи постои можност ситуацијата да резултира или со убиство или со промена на состојба.⁴³

Повеќето од интервјуираните лица имале искуство во улога на пријавител на насилство како трета страна, како граѓанска организација, како адвокат и како анонимно лице. Случаите на насилство се различни, но она што ги обединува е несоодветниот однос на службениците додека го пријавувале насилството. Дури и во случаи кога сведок или друго лице сака анонимно да пријави насилство, полицијата инсистира да добие лични податоци за пријавителот, притоа најчесто не ни постапува по пријавата, особено кога станува збор за телефонска пријава.

Ако нам како здружение на граѓани кое подолго време работи во оваа област ни велат дека не можеме телефонски да пријавиме сомнение за семејно насилство на 192, туку дека мораме да одиме лично во полициска станица, што останува за останатите граѓани, особено оние кои сакаат да останат анонимни?⁴⁴

Пријавувањето од страна на трето лице секогаш се зема со голем степен на резерва од страна на полициските службеници и многу често се бара директна пријава и согласност од жртвата (дека е жртва) заради нивна заштита во случај на постапување.

42 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

43 Интервју со адвокатка.

44 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

Во еден случај на жртва која ја застапувам, вработените во центарот за социјална работа ми кажаа дека поради тоа што немам полномошно, не можам да пријавам семејно насилство, при што бев принудена да се објаснувам дека секој има обврска да пријави семејно насилство и дека за тоа не ми е потребно полномошно.⁴⁵

Честите случаи во кои жртвите на насилство се предомислуваат да го пријават случајот, односно да покренат постапка против сторителот, во почетната или подоцнежната фаза, значително влијае врз тоа како постапуваат службениците.⁴⁶ Иако ова не треба да биде аргумент за сомнеж во случаите на насилство, сепак искуството на граѓанските организации кои со години работат на оваа проблематика укажува дека често влијае на постапувањето на институциите.

Доколку некој лажно пријавува, институцијата нема да има никаква штетна последица, додека пак од друга страна доколку институцијата не постапи по пријава на сторено семејно насилство, жртвата е таа која ќе ги сноси последиците.⁴⁷

Една од причините поради која пријавите од трети лица не се сфаќаат сериозно од страна на надлежните институции е тоа што тие сметаат дека ако навистина постои семејно насилство, тогаш самата жртва ќе го пријави тоа и ќе бара начини да го напушти домот, што укажува на ниското ниво на сензибилизираност на службениците во однос на оваа проблематика.⁴⁸

Нашата социјална работничка по пријавата во полиција се соочи со непотребно губење време во образложување зошто жртвата не се јавила лично да го пријави насилството – што ако се работело за лажно пријавување, дали било потребно да излезе полицијата веднаш на терен и слично. По макотрпно образложение, полицијата реши да излезе на терен и се потврди дека навистина се работи за насилство при што беа преземени мерки за расчистување на случајот.⁴⁹

Преку политиката на казнување за лажно пријавување, системот врши своевидно дисциплинирање на граѓаните, давајќи им на знаење дека за овој вид на пријавување потребно е да имаат силни докази, кои најчесто не зависат од нив самите, со што значително ја намалува веројатноста лицето повторно да пријави случај на насилство или, пак, да охрабри друго лице да пријави.

За да може трети лица да се охрабрат да го пријават насилството, мора да бидат сигурни дека нивната пријава нема да им нанесе штета и дека надлежните институции ќе постапат во случајот.⁵⁰

45 Интервју со адвокатка.

46 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

47 Интервју со адвокатка.

48 Интервју со адвокатка.

49 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

50 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

Во одредени случаи службениците во институциите прават профилирање на пријавителот кој се јавува во својство на трето лице и на тој начин одлучуваат дали ќе му веруваат на пријавителот и дали ќе постапат. Од проценката на самиот пријавител зависи и начинот на (не)постапување на институцијата. Доколку институциите оценат дека личноста која пријавува понатаму не би била упорна, односно не би продолжила да врши понатамошен притисок врз институциите, тие нема да ја процесираат пријавата.⁵¹

Во една ситуација жена пријави семејно насилство кое било сторено врз нејзината сосетка. Пријавителката беше необразована, неука и не знаеше добро да се изразува по што веднаш беше окарактеризирана како лице на кое не може да се му верува и постапувањето на институциите одеше многу бавно и не беа преземени потребните дејствија.⁵²

Дури и во случаи кога во постапката во која како пријавител се јавува трето или анонимно лице се вклучи граѓанско здружение, случајот не секогаш го добива соодветниот третман од институциите.⁵³

Иако се донесе новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство, сепак нашите институции сè уште немаат статистика за сите форми на насилство и статистички предметите ги водат за семејно насилство.⁵⁴

И покрај законската обврска, институциите не ги регистрираат соодветно сите пријавители на родово базирано и семејно насилство. Поконкретно, институциите имаат нецелосна статистика за семејно насилство бидејќи голем број на пријави не се регистрирани од нивна страна, додека пак за родово базирано насилство воопшто не водат разделена статистика, односно покрај за семејното насилство, не водат статистика за сите други форми на насилство.

Од Министерството за внатрешни работи ни нагласија дека не може да „препознаат“ во базата податоци за родово базирано насилство, туку само за семејно насилство.⁵⁵

Според искуствата на интервјуираните, надлежните институции, иако имаат можност, многу ретко пријавуваат насилство по добиено сознание. Па така, претставниците на здравствените установи и покрај тоа што има обврска да пријават, многу ретко го прават тоа и тоа најчесто на молба на жртвата да не се пријавува, освен во случаи кога има тешки телесни повреди. Една од интервјуираните адвокати сподели информација за случаи во помали градови во државата каде вработени во центри за социјална работа, иако имаат сознание за случаи на семејно насилство,

51 Интервју со адвокатка.

52 Интервју со адвокатка.

53 Интервјуа со претставнички на граѓански здруженија.

54 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

55 Интервју со претставничка на граѓанско здружение.

не постапуваат. Едно од интервјуираните граѓански здруженија укажа на случај во кој пријавата дошла од страна на образовна институција, односно наставничка на дете за кое постоело сомнение дека е жртва, за што бил известен надлежниот центар за социјална работа и било соодветно постапено.

Генерално, од страна на сите интервјуирани беше укажано на потребата од повеќе кампањи за зголемување на свеста кај граѓаните за обврската да се пријават родово базираното и семејното насилство.

■ Ни треба кампања на државно ниво што ќе биде доволно комерцијализирана, достапна до сите граѓани и ќе ги прикаже сите чекори на пријавување.⁵⁶

Воедно, едногласно беше наведена и потребата од поголема сензибилизација, како и информираност, континуирано обучување и надоградување на знаењата на службениците кои постапуваат во случаи на родово базирано и семејно насилство.

■ Надлежните институции кои се на прва линија на заштита на лицата кои се соочуваат со насилство, како што се полицијата и центарот за социјална работа, треба да бидат повеќе сензибилизирани за оваа проблематика и темелно да ја истражат секоја пријава за насилство, без разлика дали доаѓа од трето лице, анонимно или од самите жртви.⁵⁷

Потребно е да се обезбеди соодветна специјализација на вработените во институциите бидејќи лицата кои работат семејно насилство не треба да работат и на други области, како и минимизирање на промената на работните позиции на службениците (со исклучок при унапредување), со цел да се обезбеди одржливост на стекнатите знаења и искуство, како и ефективност во постапувањето.

56 Интервју со адвокатка.

57 Интервју со преставничка на граѓанско здружение.

Студии на случај

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ 1 – „АКО НЕ БЕШЕ ТОЈ, ЌЕ БЕВ ЈАС“

Утринава околу 2 часот и 20 минути, 40-годишен полицаец бил убиен во семејната куќа во Велес. Според информациите од МВР, полициски службеници од СВР Велес ја лишиле од слобода П.И.(23) од Велес поради сомнение дека го извршила убиството со остар предмет. Неофицијално станува збор за „љубовна драма“.⁵⁸

Вака на 29 септември 2022 година медиумите ја известија јавноста за случајот на П.И. од Велес, жртва на долгогодишно физичко и психичко семејно насилство од нејзиниот вонбрачен партнер, полицаец од Велес, кого таа го усмртила во момент на силна раздразнетост и во состојба на животна загрозеност, додека тој ја давел за врат. На 14 февруари 2022 година по поднесен обвинителен предлог на Основното јавно обвинителство Велес до Основниот суд Велес беше одржано рочиште за сторено кривично дело Убиство во миг, во кој во својство на обвинета се јави жртвата П.И.

Обвинението беше покренато со образложение дека „На 29.09.2021 година во временскиот период од 1:30 до 3:00 часот во семејната куќа во која живеела заедно со својот вонбрачен сојуз, сега покојниот А.Р., во Велес, го лишила од живото на миг доведена без своја вина во состојба на силна раздразнетост како последица на најад и семејно насилство од страна на убиениот кое го трпела повеќе години на начин што, отколку се довел во алкохолизирана состојба, кога се враќиле од гости, зайочнал вербална расправија со обвинетата дека е курва, дека е недомаќинка, па кога со цел да ја сиречи расправијата, обвинетата влегла во спалната соба за да сие, влегол и тој кога веќе била задремана, ја фатил за џамајта, ја влечел и ѝ ја скинал, па отколку ја извлекол, во кујната ја изудирал со тупанци по увошо, главата, левото рамо и со клоци во пределот на левата рамо коленица, по што ја фатил силно со рацете за вратот и почнал да ја дави од што таа не можела да диши, велел му „Немој, бе, Александар, ќе ме убиеш“ и тогаш во состојба на силна раздразнетост како последица на најадот, го зела ножот со сечило 15 см што стоел на работната маса, кој се нашол блиску до неа и му нанела една убодна рана во предел на срцето со должина од 20 см, поради што дошло до пореметување и престанок на функционирање на срцето и смрт кај сега покојниот.“

58 Слободен печат (Септември, 2021) Драма во Велес: Убиен полицаец, осомничена е неговата партнерка. Достапно на: <https://www.slobodenpecat.mk/ljubovna-drama-vo-veles-ubien-policaec-osomnichena-e-negovata-partnerka/>

Жртвата и нејзиниот партнер се запознале во месец април 2015 година, кога таа имала 16 години, а тој 34 години. По кратко време, нејзиниот партнер започнал активно да конзумира алкохол, станал агресивен и отпрво почнал да ѝ врши психичко, а потоа и физичко насилство на П.И. Насилството најчесто се состоело од навреди, пцовки, физичко малтретирање, кршење предмети во домот, вербални расправи итн.

На судењето на 14 февруари 2022 година, жртвата сподели дека во еден наврат кога била претепаана од својот партнер, успеала да испрати порака на сестрата на нејзиниот партнер со која работеле на исто работно место во различни смени и ја замолила да повика полиција. Сестрата на нејзиниот партнер ѝ потврдила дека ја примила пораката и дека повикала полиција, а следниот ден кога ја прашала жртвата дали полиција дошла кај нив, жртвата ѝ одговорила дека полиција не дошла во нивниот дом.

Дополнително, на самото рочиште беше истакнато од страна на сведок – сосед на жртвата, дека кога слушале кавга или тепачка кај нив, пријавувале во полиција, но овластени лица од СВР никогаш немале излезено на лице место. Соседот на жртвата лично трипати го имал пријавено во полиција за вознемирување, но полиција никогаш не се појавила. Жртвата на рочиштето изјави дека честопати се сеќава на зборовите на својот партнер: *Јас сум полицаец, мене никој ништо не ми може... Цабе пријавувајте, гледајте дека не доаѓа никој*, па жртвата од страв од насилството го трпела тоа.

Три дена по одржаното рочиште, на 17 февруари 2022 година, откако јавноста беше информирана дека соседи и роднини во неколку наврати го пријавувале насилството, но полицијата не постапувала, Основното јавно обвинителство Велес информираше дека во СВР Велес не е пријавено семејно насилство од страна на жртвата. *Надлежното обвинителство беше исто така усно известено од СВР Велес дека не се примени пријави од Илоска за семејно насилство извршено врз неа, велат од Обвинителството за Фокус.*⁵⁹

Главна причина поради која жртвата не го пријавила насилството лично во полиција било поради тоа што нејзиниот партнер бил полицаец и колега на вработените во СВР Велес и ѝ се заканил дека доколку го пријави насилството, ќе ја убие со службениот пиштол. Иако соседите и роднините на жртвата го пријавувале насилството во полиција наместо неа, сепак очигледно е дека полицијата не ги регистрирала пријавите од трети лица, не постапувала по пријавите и дозволила насилството врз оваа долгогодишна жртва да ескалира.

59 Фокус (2021) Пале не пријавувала семејно насилство, тврдат од полиција и од социјално. Достапно на: <https://fokus.mk/pale-ne-prijavuvala-semejno-nasilstvo-tvrdat-od-politsija-i-od-socijalno/>

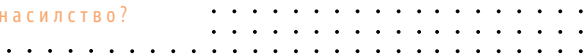
„Не знаев што дојрев со раката, само се понадевав дека тоа што го дојрев ќе ми го сѝаши живошто. Длабоко жалам и се каам што поради мене е ззаснат еден човечки живош, но ако не беше тој, ќе бев јас“, изјави жртвата на судењето пред Основниот суд Велес.

Основниот суд Велес на 15 февруари 2022 година ја ослободи жртвата од обвинение бидејќи за делото за кое таа се обвинува не е кривично дело според закон, односно дека делото е сторено во нужна одбрана под силна раздразнетост и дека жртвата, односно обвинетата, делото го сторила во континуитет, откако била доведена во безизлезна и животна загрозувачка состојба.

Доколку Министерството за внатрешни работи, поточно полициските службеници од СВР Велес ги регистрирале и постапиле по пријавите од трети лица односно соседите и роднините на жртвата, многу е веројатно дека насилството кое таа го трпела немало да ескалира бидејќи жртвата ќе била заштитена од страна на надлежните институции.

Во конкретниот случај, со нерегистрирање и непостапување по пријавите на трети лица, насилството кон оваа жртва се смета како да не е пријавено бидејќи не фигурира како такво во СВР Велес. Со ова, полициските службеници буквално ја препуштиле жртвата на „милост и немилост“ од страна на насилникот, односно дозволиле таа да се бори за да си го спаси својот живот за сметка на неговиот. Доколку жртвата не успеала да се одбрани, таа ќе завршеше како уште еден случај во статистиката на феминициди.

Дополнително, со непостапувањето на СВР Велес, жртвата не само што остана незаштитена од страна на надлежните институции, туку беше принудена да води и неколку месечна правна битка со државните органи во побивање на обвинението на Основното јавно обвинителство Велес, кое до последен миг ја теретеше за сторено кривично дело Убиство во миг.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ 2 – КАЗНУВАЊЕ ЗА ЛАЖНО ПРИЈАВУВАЊЕ

Адвокатка од Скопје која подолго време работи со застапување жртви на семејно насилство, пријавила случај со ризик од насилство врз странка која ја застапува, која веќе била жртва на семејно насилство и за која во моментот се водела бракоразводна постапка. Притоа сторителот во повеќе наврати при преземањето на децата вршел насилство врз жртвата, во неколку случаи и присилно ја внесувал и ја заклучувал жртвата во домот, не дозволувајќи ѝ да излезе или да се јави некому. Во овие ситуации жртвата повеќепати се случува да биде подложена на физичко и психичко насилство, да добива закани од сторителот дека нема да ѝ ги даде децата.

Во една од овие ситуации на преземање на детето од домот на сторителот, адвокатката на жртвата се јавила во полиција на 192 за да пријави постоење на ризик од насилство при предавањето на децата, со цел да не ескалира на повисоко ниво. Барањето на адвокатката од полицијата било некој да патролира во моментот кога ќе се предадат децата, притоа наведувајќи ја историјата на насилство и високиот ризик од повторување на таквото однесување од страна на сторителот. При пријавувањето на случајот, адвокатката најпрвин била исмејувана од страна на полицискиот службеник за својата постапка, која била *несоодветно мешање во тивуџи работи*, воедно била обвинета дека ја измислува целата ситуација, имајќи предвид дека не се наоѓа на местото на случување. Како краен исход, адвокатката била казнета за лажно пријавување и морала да плати казна бидејќи не се наоѓала на местото на настанот и оттука не била компетентна да пријави.

Ова значи дека полицијата со нејзиното непостапување го игнорирала насилството кон жртвата кое се вршело долг временски период, не презела мерки за превенирање на евентуално ново насилство кое било многу веројатно да се случи имајќи ги предвид другите настани, а и не постапила по пријава на трето лице, односно адвокатка.

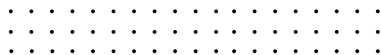
Полицијата има законска обврска да превенира семејно насилство секогаш кога има индикации дека тоа се случило или дека ќе се случи и не смее да ги игнорира пријавите од трети лица, кои исто така имаат обврска да пријават индикација на семејно насилство. Во овој случај, не само што полицијата не постапила по пријава од трето лице, туку и презела дејствија за санкционирање на адвокатката што придонесува во иднина трети лица, меѓу кои и адвокати, да бидат обесхрабрани да ги застапуваат жртвите, а уште помалку да пријават насилство кога жртвите не се во можност, од страв дека ќе бидат санкционирани за своето постапување и дека ќе немаат средства да ја платат казната. Во случаи кога трети лица пријавуваат сомнение за семејно насилство, полицијата има обврска да преземе мерки, односно да провери дали се основани сомненијата. Со праксата на санкционирање на пријавителите за лажно пријавување и непостапувањето на полицијата, најголемите штетни последици ги трпат самите жртви.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ 3 – ЗА ШТО НИ СЛУЖИ БРОЈОТ 192?

Вработена во здравствена институција пријавила до Хелсиншкиот комитет за човекови права дека нивна вработена веќе еден месец се нема појавено на работното место, а при обид телефонски да ја контактираат, таа била достапна. Во разговор со пријавителката, Хелсиншкиот комитет добил сознание дека вработената претходно во неколку наврати се појавувала на работното место со видливи телесни повреди по телото, а по завршувањето на породилното отсуство, нејзиниот сопруг инсистирал таа да си даде отказ од работното место.

Загрижени и под сериозно сомнение дека жртвата трпи физичко и психичко насилство во својот дом, Хелсиншкиот комитет го пријавил случајот во полиција на бројот 192 поради тоа што раководното лице во здравствената установа не сакало институцијата да *се меша* во случајот. Притоа, на пријавителката (претставничката од Хелсиншкиот комитет) ѝ биле потребни четири обиди за да оствари контакт со полициски службеник бидејќи линијата при првиот обид била зафатена, а во вториот и третиот обид никој не одговорил на повикот. Службеничката која одговорила на повикот најпрво мислела дека претставничката од граѓанската организација сака да пријави исчезнато лице, па откако на службеничката ѝ било повторно објаснето дека станува збор за случај со сериозни индикации за семејно насилство, службеничката побарала време за да може да се консултира со колегите. По неколку минутно чекање, службеничката информирала дека случајот треба лично да се пријави во полициска станица. На тоа, пријавителката побарала објаснување од кои причини пријавата не може да се земе преку бројот 192, особено имајќи предвид дека пријавата за семејно насилство може да се даде и анонимно. На тоа, колега на службеничката кој го презел телефонскиот разговор појаснил дека станува збор за настан на кој пријавителката не е присутна, па поради тоа тој инсистирал пријавителката да се упати во полициска станица и да даде писмен исказ. На прашање на пријавителката дали полицијата ќе постапи по пријавата и исказот даден телефонски на бројот 192, службеникот одговорил дека полицијата нема да постапува, а особено поради тоа што вработените во 192 не можат да дадат наредба за постапување во надлежната полициска станица.

Бидејќи пријавителката инсистирала пријавата да биде регистрирана и процесирана со јавување на бројот 192, продолжила да контактира со други вработени лица во Министерството за внатрешни работи, со цел изнаоѓање решение за проблемот со кој таа се соочила со службениците од 192. Во разговор со други вработени во Министерството, на пријавителката ѝ било предочено дека има разлика дали насилството го пријавува самата жртва или, пак, трето лице, за што полициските службеници немале конкретно образложение, но решиле да извршат проверки со

службениците од 192 во однос на тоа дали ваков настан може да се пријави на телефон или, пак, е потребно давање на писмен исказ во полициска станица. Кратко по овој разговор, вработена во Министерството ја известила пријавителката дека станува збор за недоразбирање и ја упатила на друг телефонски број на кој може да ја даде пријавата. Откако пријавителката се јавила на бројот, вработената од таму ја информирала дека полицијата не може да постапи доколку нема кривично дело, односно нема оштетена страна. Пријавителката повторно била принудена на полицијата да ѝ објаснува дека станува збор за случај со сериозни индикации за семејно насилство, кој полицијата има обврска да го провери. По неколку минути *убедување*, полицијата одлучила да испрати екипа на терен и да провери во каква состојба е жената.

Со ваквото постапување, Министерството за внатрешни работи покажало дека нема доволно стручност и сензибилизираност кај службениците кои работат во 192, а кои се најчесто првиот контакт што го имаат жртвите и третите лица кои сакаат да пријават родово базирано и семејно насилство. Понатаму, Министерството покажало дека прави разлика во однос на тоа дали насилството се пријавува од самата жртва или, пак, од трето лице, што не смее да биде така. Имено, секој граѓанин има законска обврска да пријави семејно насилство, а законот не прави разлика дали насилството се пријавува од жртвата или од трето лице, особено поради тоа што не секогаш жртвата, поради нејзината ранливост, е во состојба сама да го пријави насилството без посредство на друга личност. Дополнително, со одбивањето да се земе пријавата на телефонскиот број 192, односно инсистирањето на полицијата пријавителот лично да дојде во полициска станица и да даде писмен исказ, се прави бариера која може да ги одврати пријавителите, односно третите лица, од пријавување насилство, а воедно и ја зголемува недовербата која граѓаните ја имаат во институциите како заштитни механизми од родово базирано и семејно насилство. Конечно, полицијата не смеела да претпоставува дали во конкретниот случај постои кривично дело за таа да постапи, односно не смеела да претпоставува дали жртвата ќе го признае насилството кон неа или не.

Секое сомнение на семејно насилство полицијата мора да го провери со цел да го превенира и да ја заштити жртвата, а особено во ситуации кога станува збор за жртви коишто веќе се соочувале со семејно насилство. Непостапувањето на полицијата може да има штетни последици кон жртвата, додека пак постапување во ситуации кога не се потврдени индикации на семејно насилство или, пак, самата жртва нема волја да го признае, не предизвикува штетни последици никому.

ЗАКЛУЧОЦИ

Законската регулатива е во согласност со меѓународните стандарди за заштита од родово базирано насилство, вклучително и во делот на пријавување од трети лица. Барииерите при пријавување се јавуваат поради несоодветна имплементација на законската регулатива од страна на надлежните институции. И покрај тоа што новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство беше донесен пред повеќе од една година, сè уште не се усвоени сите подзаконски акти и оперативни процедури неопходни за негова успешна имплементација.

Генерален заклучок е дека граѓаните имаат висок степен на недоверба во постапувањето на надлежните институции, вклучително и полицијата, центрите за социјална работа, правосудството, што значително влијае граѓаните да бидат демотивирани да го пријават насилството.

Сè уште постои ниска свест кај граѓаните дека секој има обврска да пријави семејно насилство, а уште помалку и знаење дека е законски регулирано. Граѓаните се уште го третираат семејното насилство како приватна работа, надвор од доменот на јавниот живот. Оттука, се смета дека пријавување насилство во позиција на трето лице претставува мешање во туѓиот живот.

Бројот 192 што е наменет за итно постапување на полицијата, не е секогаш достапен за граѓаните. Лицата што сакаат да пријават случај на насилство, често се приморани да бидат упорни и по неколку обиди некој да им одговори на повикот. Дополнително, службениците кои одговараат на повиците не се секогаш доволно стручни и професионални во разговор со лицата кои пријавуваат насилство. Многу често службениците се недоволно сензибилизирани за проблематиката на родово базирано насилство, водејќи се од стереотипи за традиционалните родови улоги. Постојаното ротирање службеници на различни работни позиции, во различни области, не дозволува континуитет во работата и одржливост на стекнатите знаења.

Според податоците добиени од ова истражување, полициските службеници не постапуваат по анонимни пријави на насилство, со неосновано образложение дека немаат доволно податоци или законски основ за да можат инспекторите за семејно насилство да излезат на терен. На овој начин, тие ја отежнуваат постапката за пријавување и најчесто ги одвраќаат лицата кои сакаат да пријават случај.

Пријавите од трети лица многу често не се третираат сериозно, освен доколку во случајот не се вклучи граѓанска организација или адвокат кои работат во оваа област, што укажува на нееднаквиот третман на граѓаните од страна на надлежните институции, а со тоа и до пристапот до заштита. Како резултат, граѓаните често гледаат на граѓанските организации како посредници во пријавувањето на случаите и комуникација со институциите. Сепак, дури и во случаи кога граѓанска организација или адвокат успеале да пријават случај, најчесто целата постапка била пропратена со бројни бариери. Еден од проблемите со кои се соочуваат пријавителите е опасноста да ги казнат поради лажно пријавување, што значително ги обесхрабрува да ги контактираат надлежните институции.

Констатирано е ненавремено постапување по пријавите на насилство од страна на полициските службеници што доведува до сериозен ризик за жртвата, при што постои можност ситуацијата да ескалира со убиство или да дојде да промена на состојба, односно да се обесхрабри жртвата да го пријави сторителот.

Пријавите од страна на трети лица не секогаш се евидентираат од страна на надлежните институции што може да влијае на понатамошниот тек и исход на постапката. Ова создава проблеми за жртвите, особено во судските постапки, односно тие немаат доказ дека насилството било пријавувано.

И покрај законската обврска, институциите не секогаш по службена должност пријавуваат насилство по добиено сознание, освен кога станува збор за случаи кои биле медиумски покриени или каде што има сериозни телесни повреди кај жртвата. Дополнително, здравствените институции не го пријавуваат насилството по барање на жртвите што укажува на нивната недоверба во понатамошното постапување на институциите кои имаат обврска да ги заштитат.

Институциите не се пристапни за пријавување насилство од страна на лица со попреченост што не е во согласност со начелото на соодветно приспособување на мерките, активностите и услугите за жртвите на насилство со специфичните потреби на жените со попреченост.

Благата казнена политика, односно несоодветното санкционирање на сторителите на семејно насилство, како и нефикасноста на судството и пролонгирањето на судските постапки во случаите на насилство, го отежнува и ограничува пристапот до правда на жртвите што дополнително негативно влијае и на самото пријавување.

ПРЕПОРАКИ

1. ДО СИТЕ ЧИНТЕЛИ:

- Доследно почитување на законската регулатива и обврските кои се предвидени со законот и меѓународните стандарди;
- Итно донесување на сите подзаконски акти и оперативни процедури неопходни за успешна имплементација на Законот;
- Преземање мерки и активности за спречување какво било дејствие на родово базирано насилство и семејно насилство;
- Итно постапување во постапките за родово базирано и семејно насилство, со должно внимание на интересите и потребите на жртвата;
- Постапување по службена должност и преземање соодветни мерки секогаш кога институцијата има сознание дека жртва трпи родово базирано и семејно насилство;
- При преземањето мерки и активности, да се имаат предвид последиците што родово базираното насилство ги има врз ранливите категории жени (како што се бремените жени, жените со деца и деца со попреченост, самохраните мајки, жените со попреченост, жените од рурални средини, материјално необезбедените жени итн);
- Преземање мерки, активности и услуги за жртвите на родово базирано насилство и семејно насилство што ќе бидат соодветно приспособени на специфичните потреби на жените со попреченост. Ова подразбира соодветно приспособување на надлежните институции лица со попреченост да пријават насилство; на пример, преку обезбедување толкувачи, физичка пристапност, информации достапни на Брајово писмо итн;
- Преземање превентивни мерки за подигање на свеста за сите форми на родово базирано насилство, промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги базирани на културата, обичаите, верата, традициите и другите практики кои се засноваат на идејата за родово подреденост на жените и мажите;
- Воспоставување систем за редовно објавување информации за мерки за безбедност, совети и други корисни информации за превенција од насилство;
- Изноаѓање креативни и алтернативни решенија за пријавување на насилството, особено преку онлајн алатките;
- Соодветно санкционирање на сторителите на семејно насилство, зајакнување на ефикасноста на судството и почитување на итноста на постапките за заштита од семејно насилство од страна на судовите;
- Гарантирање непречен и неограничен пристап до правда за жртвите на родово базирано и семејно насилство;
- Спроведување јавни кампањи за поширока публика за подигнување на свеста кај граѓаните за феноменот на родово базираното насилство и семејното насилство, штетните последици кои произлегуваат од овие форми на насилство, можностите и чекорите на пријавување, вклучително и за начинот на пријавување и кај надлежните институции, како и нивно запознавање со обврската за пријавување и важноста од нивно вклучување како трета страна.

2. ДО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ И ПОЛИЦИСКИТЕ СЛУЖБЕНИЦИ:

- Запознавање со законските одредби и нивната соодветна примена во секојдневната работа, без простор за различно толкување меѓу различни полициски службеници;
- Спроведување почетна и континуирана едукација за полициските службеници за извршување на работите од својата надлежност за родово базирано насилство врз жените и семејното насилство и нивна сензибилизација;
- Спроведување континуирана едукација на полициските службеници за соодветно постапување и за последиците што родово базираното насилство го има врз ранливите групи жени;
- Специјализација на службениците што нуди одржливост на стекнатите знаења и сведување на минимум на промените на работните позиции во оваа област, со исклучок во ситуации на унапредување;
- Следење и анализирање на состојбата со родово базираното насилство и семејно насилство и преземање итни и соодветни мерки за заштита на жртвите согласно состојбата;
- Соодветно регистрирање на сите пријавени случаи на родово базирано насилство и семејно насилство;
- Воспоставување унифицирана пракса за постапување по пријави на родово базирано и семејно насилство;
- Постапување по анонимни пријави и пријави од трети лица за родово базирано и семејно насилство и нивно третирање на еднаков начин со пријавите од страна на жртви;
- Постапување по анонимни пријави и пријави од трети лица за родово базирано насилство и семејно насилство на бројот 192 и континуирана едукација на службениците кои одговараат на бројот 192 за родово базирано и семејно насилство, како и нивна сензибилизација;
- Итно и навремено постапување на полициските службеници секогаш кога има пријава за родово базирано насилство и семејно насилство, а заради отстранување непосредна и сериозна опасност по животот и физичкиот и психичкиот интегритет на жртвата и членови на нејзиното семејство;
- Итно и навремено постапување на полициските службеници секогаш кога има пријава дека е многу веројатно да се случи насилство врз жртва, земајќи ја предвид историјата на насилство, а со цел превенирање можни штетни последици врз жртвата.

3. ДО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА И ЦЕНТРИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА РАБОТА:

- Запознавање со законските одредби и нивна соодветна примена во секојдневната работа, без простор за различно толкување меѓу различни вработени во центрите за социјална работа;
- Спроведување почетна и континуирана едукација за вработените во центрите за социјална работа за извршување на работите од својата надлежност за родово базирано насилство врз жените и семејното насилство и нивна сензибилизација;

- Специјализација на вработените што нуди одржливост на стекнатите знаења и сведување на минимум на промените на работните позиции во оваа област, со исклучок во ситуации на унапредување. Дополнително, вработените кои ќе имаат специјализација и ќе работат во постапување по случаи на родово базирано насилство и семејно насилство, не треба да работат и во други области на социјална заштита;
- Следење и анализирање на состојбата со родово базираното насилство врз жените и жртвите на семејно насилство и преземање итни и соодветни мерки за заштита на жртвите согласно состојбата;
- Воспоставување унифицирана пракса за постапување по пријави на родово базирано и семејно насилство;
- Постапување по анонимни пријави и пријави од трети лица за родово базирано насилство врз жени и семејно насилство;
- Итно и навремено постапување на центрите за социјална работа секогаш кога има пријава за родово базирано насилство врз жени и семејно насилство, а заради отстранување на непосредна и сериозна опасност по животот и физичкиот и психичкиот интегритет на жртвата и членовите на нејзиното семејство;
- Итно и навремено постапување на центрите за социјална работа секогаш кога има пријава дека е многу веројатно да се случи насилство врз жртва, земајќи ја предвид историјата на насилство, а со цел превенирање на можни штетни последици врз жртвата.

4. ДО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ЗДРАВСТВО И ЗДРАВСТВЕНИТЕ РАБОТНИЦИ:

- Запознавање со законските одредби и нивна соодветна примена во секојдневната работа, без простор за различно толкување меѓу различни здравствени установи и здравствени работници;
- Спроведување почетна и континуирана едукација за здравствените установи и за здравствените работници за рана детекција, грижа и помош на жените жртви на родово базирано и семејно насилство;
- Спроведување континуирана едукација за здравствените установи и за здравствените работници за соодветно постапување и за последиците што родово базираното насилство го има врз ранливите групи жени;
- Следење и анализирање на состојбата со родово базирано насилство и семејно насилство, врз основа на податоците од Националниот систем за електронски евиденции во здравство;
- Информирање на јавноста и здравствените работници за достапноста на постоечките услуги за третман и поддршка на жените жртви на родово базирано и семејно насилство;
- Почитување на должноста на здравствената установа и здравствените работници веднаш да преземат мерки за заштита на жртвата, особено да ги информираат жртвите за нивните права, постапката за заштита и достапните услуги за помош и поддршка.

БИБЛИОГРАФИЈА

- » Јовановска, Б. (2020) *Панедмија во сенка*. Достапно на: <https://meduza.mk/fem-101/pandemi%1%98a-vo-senka/>
- » Коалиција Сите за правично судење. (2019) *Анализа на податоциите од набљудувањите судските постапки за прегметти од семејно насилство во 2019 година*. Достапно на: <https://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2019/12/OSCE-2019-SN-MKD-ENG-ALB.pdf>
- » Комитет за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените. (1992). Општа препорака број 19.
- » Кочоска, Е. и Димитровска, Н. (2022) *Истражувачки извештај: Превенција на родово базирано насилство врз жени и девојки со јојречености*. ОБСЕ Мисија во Скопје. Достапно на: https://www.osce.org/files/f/documents/5/d/513253_0.pdf
- » Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“. (2020) *Справување со насилство врз женише и семејно насилство во Зајаден Балкан за време и јо здравствената криза со КОВИД-19: Прејораки до Влади, донатори и граѓански организации*. Достапно на: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/09/Spravuvane-so-nasilstvo-vrz-zheni-i-semejno-nasiltvo-za-vreme-na-KOVID-19.pdf>
- » Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство „Глас против насилство“. (2021) *Анализа на случаи на фемиди 2017-2020 година*. УНДП. Достапно на: https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/12/Femicid_14_MK.pdf
- » ОБСЕ. (2019) *Истражување спроведено од ОБСЕ за насилството врз женише во Северна Македонија: Благоосостојбата и безбедноста на женише*. Достапно на: https://www.osce.org/files/f/documents/5/4/424409_0.pdf
- » Платформа за родова еднаквост. (2022) *Shadow Report on the Implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence in North Macedonia*. Достапно на: http://rodovaplatforma.mk/wp-content/uploads/2022/06/Shadow-report-GREVI0-2022-Gender-Equality-Platform_April-20221.pdf
- » Собрание на Република Северна Македонија. (2021). Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство.
- » Совет на Европа. (2011). Конвенција за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство.
- » Хелсиншки комитет за човекови права Скопје. (2021) Годишен извештај за човековите права во Република Северна Македонија за 2020 година. Достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/08/izvestaj-mkd.pdf>
- » Хелсиншки комитет за човекови права Скопје. (2021) *Новиот закон да донесе и реално јодобрување во животој на женише*. Достапно на: <https://mhc.org.mk/news/noviot-zakon-da-donese-i-realno-podobruvanje-vo-zhivotot-na-zhenite/>
- » Хелсиншки комитет за човекови права Скопје. (2022) *Годишен извештај за човековите права во Република Северна Македонија за 2021 година*.

ОБЈАВИ ВО МЕДИУМИ

- » Фокус (Февруари, 2022) *Пале не пријавувала семејно насилство, тврдат од полиција и од социјално*. Достапно на: <https://fokus.mk/pale-ne-prijavuvala-semejno-nasilstvo-tvrdat-od-politsija-i-od-sotsijalno/>
- » Слободен печат (Септември, 2021) *Драма во Велес: Убиен полицеец, осомничен е неговата иаринерка*. Достапно на: <https://www.slobodenpecat.mk/ljubovna-drama-vo-veles-ubien-policaec-osomnichena-e-negovata-partnerka/>

